

OPLEIDINGSNIVEAU: BEDRIJFSOPVOLGERS HOGER OPGELEID*Marga Hoogeveen en Karel van Bommel*

Het opleidingsniveau van de bevolking in Nederland is in de periode 1996-2003 toegenomen. In dit artikel wordt ingegaan op het opleidingsniveau van een deel van de Nederlandse bevolking, namelijk, de agrarische ondernemers. Vooral de toekomstige ondernemers, de bedrijfsopvolgers, komen in beeld. Daarnaast wordt een vergelijking gemaakt met huidige agrarische bedrijfshoofden. Een bedrijfsopvolger is hier omschreven als de oudste opvolger (16 jaar of ouder) van bedrijven met zelfstandige bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder. Rechtspersonen, zoals BV's, zijn buiten beschouwing gelaten. De gemiddelde leeftijd van een bedrijfsopvolger in Nederland is 30 jaar, 89% is mannelijk.

Veel mbo-opleiding

De toekomstige bedrijfshoofden zijn in 2004 gemiddeld hoger opgeleid dan die in 1996. Verschillen zijn er vooral in het percentage opvolgers met het lbo en met het hbo als hoogst genoten opleiding (tabel 1). Had in 1996 nog 21,6% van de bedrijfsopvolgers een lbo-opleiding, in 2004 was dat nog maar 13%. Het aandeel bedrijfsopvolgers met een hbo-opleiding steeg daarentegen van 9,2% in 1996 naar 18% in 2004. Bedrijfsopvolgers met een mbo-opleiding komen het meeste voor; zij kozen vaak voor een agrarische opleiding. Bedrijfsopvolgers met alleen lager onderwijs of met een universitaire opleiding komen weinig voor.

Tabel 1 Aantal bedrijven met opvolgers en bedrijfsopvolgers verdeeld naar hoogst gevolgde (agrarische) schoolopleiding, in % (1996, 2000, 2004)

	1996	2000	2004
Aantal bedrijven met opvolgers	24.148	17.400	12.420
Bedrijfsopvolgers met hoogst gevolgde opleiding a) (%)			
Lager onderwijs	3,4	1,5	2,4
Lager beroepsonderwijs (lbo)	21,6	16,9	13,0
- waarvan agrarisch	16,3	13,4	9,6
Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	62,1	66,4	63,5
- waarvan agrarisch	56,4	61,4	57,3
Hoger beroepsonderwijs (hbo)	9,2	11,6	18,0
- waarvan agrarisch	7,3	9,7	14,4
Universiteit	3,7	3,6	3,1
- waarvan agrarisch	2,7	2,7	1,7

a) lager onderwijs inclusief niet-voltooid lbo en niet-voltooid voortgezette opleiding; lbo inclusief voltooid voortgezette opleiding en niet-voltooid middelbare opleiding; mbo inclusief niet-voltooid hbo; hbo inclusief niet-voltooid universiteit.

Bron: CBS-Landbouwtelling, diverse jaren.

Opvolgers hoger opgeleid

De toekomstige bedrijfshoofden zijn gemiddeld hoger opgeleid dan huidige bedrijfshoofden. Van de bedrijfshoofden in de landbouwtelling van 1999 heeft 4,2% een hbo of universitaire agrarische opleiding genoten en 53% een mbo of lbo agrarische opleiding. In 2000 waren de respectievelijke percentages voor de bedrijfsopvolgers 12 en 75. De bedrijven zijn gemiddeld groter naarmate de opleiding hoger is.

Kenmerkend voor de bedrijfsopvolgers in de land- en tuinbouwsector is het grote aandeel met een mbo-opleiding, 63,5%. Van de Nederlandse beroepsbevolking in dezelfde leeftijdscategorie en van hetzelfde geslacht (25-34-jarige mannen) heeft 26% een vbo/mavo/havo/vwo-opleiding, 38% een mbo-opleiding, 20% een hbo-opleiding en 12% een wo-opleiding. Bedrijfsopvolgers hebben minder vaak een hbo of universitaire opleiding dan hun leeftijdsgenoten. Wellicht komt het opleidingsniveau van opvolgers meer overeen met leeftijdgenoten in het midden- en kleinbedrijf.

Verschillen per bedrijfstype

Hoogopgeleide opvolgers komen vaker voor op akkerbouwbedrijven. Reden hiervoor is wellicht de mogelijkheid om het bedrijf te combineren met andere activiteiten. Het aandeel bedrijfsopvolgers met een mbo-opleiding verschilt weinig tussen de bedrijfstypen, behalve op de akkerbouwbedrijven en op overige graasdierbedrijven; daar is het aandeel 7 respectievelijk 8%-punten lager dan gemiddeld (tabel 2). Opvallend is het aandeel laagopgeleide bedrijfsopvolgers bij de overige graasdierenbedrijven.

Hogere opleiding bij groter bedrijf

Bedrijfsopvolgers met een hogere opleiding nemen een gemiddeld groter bedrijf over dan hun collega's met een lagere opleiding. Dit geldt vooral voor de glastuinbouw- en champignonbedrijven en in mindere mate voor de akkerbouw- en melkveebedrijven. Redenen hiervoor kunnen zijn dat hoger opgeleiden hogere eisen stellen aan het perspectief van het bedrijf of de uit te voeren taken. Verder kan de kennis over of ervaring met een alternatieve werkomgeving een rol spelen bij de keuze van bedrijfsopvolging. Opmerkelijk is ook dat opvolgers met een agrarische opleiding, ongeacht het niveau, een gemiddeld groter bedrijf zullen overnemen dan opvolgers met een niet-agrarische opleiding.

Het opleidingsniveau van bedrijfshoofden in de agrarische sector stijgt en zal verder stijgen door bedrijfsovername. Hoger opgeleide opvolgers zullen een gemiddeld groter bedrijf overnemen dan lager opgeleiden.

Tabel 2 Verdeling van bedrijfsopvolgers naar opleiding en bedrijfstype en gemiddelde omvang per bedrijf (nge) in 2004

	Lager onderwijs	Lbo	Mbo	Hbo	Universiteit
Opvolgers per type (%)	2,4	13,0	63,5	18,0	3,1
Waarvan:					
- akkerbouw	2,0	10,6	56,5	24,8	6,0
- melkvee	1,9	10,6	68,0	18,0	1,6
- intensieve veehouderij	2,1	14,8	64,7	17,1	1,3
- overige graasdieren	4,9	18,6	54,6	16,0	5,9
- glas en champignon	2,4	19,2	64,2	12,3	2,0
- overige tuinbouw	2,8	17,2	61,9	14,7	3,3
- combinaties	2,2	14,6	64,1	15,6	3,5
Omvang per type (nge)	91,9	95,0	109,6	118,8	122,8
Waarvan:					
- akkerbouw	48,8	60,2	80,5	78,0	87,8
- melkvee	103,3	92,5	111,7	116,8	135,2
- intensieve veehouderij	89,0	80,3	110,6	107,8	96,2
- overige graasdieren	30,1	36,0	43,0	28,4	31,9
- glas en champignon	205,1	241,6	266,6	317,2	397,2
- overige tuinbouw	160,2	125,4	162,8	170,1	140,6
- combinaties	37,9	74,0	102,9	105,3	82,3

Bron: CBS-Landbouwtelling 2004.